

POLONA ŠEGA, *SLOVENSKI KOSTANJARJI NA DUNAJU*. Dolenjska založba, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Seidlova zbirka 19, Novo mesto 1997, 119 str., ilustr.

494

Pogled Polone Šega je pogled etnologinje na pojav, ki je doživel svojo zlato dobo med drugo polovico 19. stoletja in začetkom prve svetovne vojne. Takrat je pričel ponehavati in je ta trend zadržal do danes. Pogled etnologinje pomeni predvsem to, da je v središče opazovanja dejansko postavljen človek, nosilec pojava. Ob nepogrešljivi uvodni razjasnitvi zgodovinskih in družbenih okoliščin, ki so pripeljale do te večinoma sezonske migracije Slovencev - največ iz nekdanjega velikolaškega okraja - na Dunaj, je Šegova posvetila večino pozornosti kostanjarjem samim. Seznanja z njihovo bivalno, prehrabeno in oblačilno kulturo, torej z nepogrešljivo etnološko topiko, najbolj pa se načinu življenja približamo pri predstavljanju dnevnega, tedenskega in sezonskega ritma dela in počitka. Izkaže se, da je bilo slednjega zelo malo, saj je delovni dan trajal približno od devete ure zjutraj do poznega večera, kostanjarjev teden pa ni imel prostega dne. Kar pa je še posebej prispevalo k celovitosti predstavitve, je dejstvo, da je raziskan odnos kostanjarjev do novega okolja in odnos domačega okolja do sezonskih povratnikov iz velikega mesta, ki so v svoje domače okolje gotovo prinašali kanček nove kulturne izkušnje, prav kakor so jo kot poklicna in etnična skupina prinašali v novo okolje. To jih je sprejemalo večkrat s simpatijo kot ne.

Za slovenski prostor, ki je predvsem v zadnjem času dobil nekaj pregledov življenja Slovencev na Dunaju, so slovenski kostanjarji na Dunaju zanimivi tudi zato, ker predstavljajo ljudi, ki se niso gibali v kulturniških, političnih ali znanstvenih krogih, ampak so prispevali delež k podobi vsakdanje, ulične podobe mesta in se tako pravzaprav bolj dotaknili zavesti večine Dunajčanov kot njihovi znameniti, večkrat opisovani slovenski sodobniki. Ker je bil stik med uličnimi prodajalci kostanja in kupci ali le mimoidočimi tako pogost in neposreden, so posebej tisti z najfrekventnejših mestnih lokacij ostali v spominu nekaterih Dunajčanov še dolgo potem, ko so se s kostanjarstvom nehali ukvarjati.

Poloni Šega je treba priznati, da je odlično izkoristila vire, do katerih se je dokopala - od redkih materialnih in normativnih do ustnih in vizualnih. Zadnji so v knjigi sestavni del pripovedi, med raziskovanjem pa jih je etnologinja uporabila tudi v t. i. smislu »odpirača za konzerve« - namreč kot sredstvo za prebijanje ledu v navezovanju stikov z nekdanjimi kostanjarji ali njihovimi potomci in vodenje pogovora z informatorji, ki so v isti osebi velikokrat tudi lastniki fotografij. Te so, če jih je etnologinja uporabila ob pogovoru, sogovorniku sprožile asociacije, ki so pripomogle k plodnejšemu pridobivanju informacij. Če upoštevamo, da je etnologov interes usmerjen ne le k podatkom, ki pojav opredeljujejo nasploh, ampak tudi k intimnejši sferi ljudi, k njihovim občutkom, vrednotam, odnosu do ljudi in sveta, je jasno, da mora biti raziskovalec zelo

spreten pri iskanju in vrednotenju raznovrstnih virov. Šegova je bila predvsem pri zadnjem zelo dosledna. Arhivski viri, ki jih je uporabila, so bili v večini na razpolago v dunajskih arhivih, v Sloveniji jih je našla le malo, uporabila je tudi nekaj opisnih virov, začudilo pa jo je, da je našla relativno malo ohranjenih dokumentov - potnih listov, obrtnih dovoljenj, spričeval,...

Relativna redkost v etnološki literaturi je citiranje izjav informatorjev pod črto, kar ustne vire popolnoma izenači z ostalimi, tudi v njihovem navajanju. Odločitev za tako početje je pravzaprav smiselna, hkrati pa je v skladu s poklicno etiko naslednja odločitev, po kateri navajanje opušča, če so to informatorji izrecno želeli. Pronicljiva se mi zdi Šegova v trenutku, ko je razvozlala vzroke, ki so ljudi privedli do tega, da so se odločili za sezonsko peko kostanja, krompirja in občasno jabolk relativno daleč od doma. Poleg predvidljive želje po (dodatnem) zaslužku je zaznala tudi željo po vsaj začasni izmaknitvi nadzoru vaške in družinske skupnosti. Prednost etnologije pred nekaterimi drugimi vedami, ki bi se utegnile ukvarjati z istim pojavom, je ravno v tem, da z različnimi metodami terenskega dela (beri - vključevanjem informatorjev kot nosilcev ustnih virov), ki so v stroki uveljavljene, zazna tudi podatke, kot je omenjeni.

Slovenski kostanjarji na Dunaju je strokovno neoporečna knjiga, ki za etnologijo predstavlja pridobitev na področju, ki doslej ni bilo raziskano. Poleg tega je tudi berljiva, zares dobra knjiga, ki je vplivala še na nekaj - pogledjte devetnajstico novega Slovenskega taroka!

Jerneja Hederih

MARTA KOŠUTA, TRŽAŠKA NOŠA IN NJENA VEZENINA. Devin, Trst 1997, 131 str., ilustr.

Marta Košuta se z vidika vezeninskega okrasa posveča videzu tržaške narodne noše in njenemu pomenu v zavesti slovenske narodnostne skupnosti, živeče v zaledju Trsta. Čeprav se z nošami ukvarja ljubiteljsko, ji kaže priznati dobršno poznavanje literature in virov o izbrani temi. Skozi besedilo lahko začutimo avtoričin topel, včasih malce romantično - nostalgичen odnos do noš na eni in do vezenin na drugi strani.

V uvodnem delu Marta Košuta izpostavi naslednjo dilemo: ali govoriti o "ljudski" noši (kar je strokovno opravičljiv termin) ali uporabljati izraz "narodna" noša, ki je med ljudmi tržaškega zaledja udomačen in razumljen.

"Ko govorimo o narodni noši, seveda nimamo v mislih teh oblačil (posnetke ali ponaredke starih kmečkih noš za izpričevanje nacionalne pripadnosti, ki so imeli z ljudsko nošo le malo skupnega, op. a. ), ampak pravo ljudsko nošo, le da se ta izraz